

“ศรีสวัสดิ์วัด” วรรณกรรมคำสอนที่ทรงคุณค่า “Sriswasdiwat” Valuable Didactic Literature

กฤษฎี สุรนัคครินทร์
Krit Suranakkharin

Received: July 9, 2019

Revised: August 6, 2019

Accepted: September 5, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวรรณกรรมคำสอนเรื่องศรีสวัสดิ์วัดของหมื่นพรหมสมพัตสร (นายมี) ใน 3 ประเด็น คือ ความงดงามทางวรรณศิลป์ ความดีเด่นเรื่องกลวิธีการสอน และคุณค่าที่มีต่อสังคม ในเรื่องของความงดงามทางวรรณศิลป์นั้น ผู้แต่งนอกจากจะเลือกใช้คำที่มีสัมผัสนอกถูกต้องตามฉันทลักษณ์ของกาพย์แต่ละประเภทแล้ว ยังมีการเลือกใช้คำที่มีสัมผัสใน ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะเพื่อเพิ่มความสละสลวยและไพเราะของคำประพันธ์ อีกทั้งยังใช้โวหารต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ จดจำ และเข้าใจคำสอนได้ง่ายยิ่งขึ้น ในเรื่องของความดีเด่นของกลวิธีการสอนพบว่า ผู้แต่งใช้กลวิธีการสอนทั้งหมด 4 กลวิธี คือ สอนอย่างตรงไปตรงมา สอนโดยอ้างจารีตประเพณีแต่โบราณ สอนโดยแสดงผลตอบแทนของการกระทำ และการสอนโดยยกนิทานขึ้นมาเป็นตัวอย่าง คุณค่าของวรรณกรรมเรื่องศรีสวัสดิ์วัดมี 2 ประการ คือ ค่านิยมต่อการศึกษา และคุณค่าในด้านของคำสอน

คำสำคัญ: วรรณกรรมคำสอน, ศรีสวัสดิ์วัด, นายมี, หมื่นพรหมสมพัตสร

Abstract

This article aims at investigating didactic literature Sriswasdiwat by Muan Bromsompatsorn in three following aspects : poetic values, teaching approaches, and social values. In terms of its poetic values, it was found that the author not only strictly followed traditional prosodic forms but also carefully selected rhyming words and sounds in order to make this didactic literature sound more pleasant. Moreover, the author made use of different types of figurative language to help readers visualize images and remember the content more easily. In terms of its teaching approaches, the author employed four following approaches: using

อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Lecturer in Faculty of Arts, Maejo University)
Email: krit_su@live.com

straightforward manner, referring to traditions and customs, showing the consequences of an action, and using folklore allusions. In terms of its social values, this didactic literature revealed educational values of people in the past and ethical values shown in moral lessons.

Keywords: Didactic Literature, Sriswasdiwat, Nai Mee, Muan Bromsompatsorn

unนำ

วรรณกรรมคำสอน (Didactic Literature) เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีเนื้อหาสาระในการอบรมสั่งสอนทางศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม และสอดแทรกหลักคำสอนต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา โดยที่บุคคลทั่วไปในสังคมสามารถยึดเป็นหลักปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ เนื้อหาของวรรณกรรมคำสอนส่วนใหญ่จะกล่าวถึงข้อห้ามและข้อควรประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคม มีบทบาทในการควบคุมสังคมให้ดำเนินไปตามแนวทางที่เหมาะสมตามขนบธรรมเนียม แบบแผน จารีตของสังคมนั้น

การศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมคำสอนที่ผ่านมา มี 3 จุดประสงค์ จุดประสงค์แรก คือ ศึกษาลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมคำสอน ในประเด็นของเนื้อหา คำสอน ลักษณะเชิงวรรณศิลป์ หรือกลวิธีการสอน เช่น การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนล้านนาไทย เรื่อง ธรรมดาสอนโลก ของประคอง กระแสชัย (2534) นราภุโรบาท : การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอน ของโสภาค ชรินทร์ (2550) จุดประสงค์ที่สอง คือ ศึกษาคุณค่าของวรรณกรรมคำสอน ทั้งภาพสะท้อนสังคม รวมถึงภูมิปัญญาและโลกทัศน์ที่ปรากฏในวรรณกรรม เช่น โลกทัศน์ของชาวอีสานจากวรรณกรรมคำสอน ของจรรยารัตน์ รัตนานกร (2535) ภูมิปัญญาจากวรรณกรรมคำสอน เรื่อง คดีโลกธรรม ของชานนท์ ไชยทองดี (2552) และจุดประสงค์สุดท้าย คือ เปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอนสำนวนต่าง ๆ เช่น การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอน เรื่อง กภาพยฺลสอนหลานสำนวนได้กับกภาพยฺลสอนหลานสำนวนภาคอีสาน ของศิริพร คชดั่ง (2544) การเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอน เรื่อง สุภาชิตร้อยแปดสำนวนภาคใต้และยาสอนหลานสำนวนภาคอีสาน ของปัญญาลักษณ์ แก้วแฝก (2550)

วรรณกรรมเรื่อง “ศรีสวัสดิ์วัด” เป็นวรรณกรรมคำสอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติของสามเณร ศิษย์วัด และบุคคลทั่วไป ในเรื่องของการตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียนหลักในการปฏิบัติตนของสามเณร ศิษย์วัด ต่อพระสงฆ์ขณะปฏิบัติกิจของสงฆ์ เช่น การไปเทศน์ การบิณฑบาต และหลักในการดำเนินชีวิตของสามเณร ศิษย์วัด และบุคคลทั่วไป เช่น การเคารพผู้มีพระคุณ การมีน้ำใจต่อผู้อื่น การปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี วรรณกรรมเรื่องศรีสวัสดิ์วัดมีลักษณะคำประพันธ์แบบกลอนสวด แต่งด้วยกาพย์ยานี 11 กาพย์สุรางคนางค์ 28 และกาพย์ฉับ 16 สลับกันไป เริ่มต้นด้วยบทประณามพจนหรือบทไหว้ครูที่กล่าวถึงการไหว้พระรัตนตรัย บูชาเทพต่าง ๆ และบอกจุดประสงค์ของการแต่ง คือ เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาและเพื่อเป็นคำสอนให้ปฏิบัติตาม จากนั้นจึงกล่าวถึงคำสอนในเรื่องต่าง ๆ และจบด้วยการบอกชื่อผู้แต่ง กล่าววิพากษ์วิจารณ์ตนเอง และสุดท้าย คือ อธิษฐานให้ตนเองได้ถึงนิพพานและมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ตามขนบของวรรณกรรม คือ จะต้องมีการไหว้ครู การวิจารณ์ตนเองของผู้แต่ง และแสดงปณิธานของผู้แต่ง

จากการศึกษาของสุภาพร คงศิริรัตน์ (2556) โดยอาศัยข้อมูลด้านวรรณกรรมเปรียบเทียบ ข้อมูลจากการศึกษาประวัติวิทยานิพนธ์ ข้อมูลด้านสภาพสังคม พบว่า วรรณกรรมเรื่องศรีสวัสดิ์วัดแต่งโดย นายมีหรือหมื่นพรหมสมัทธศรีซึ่งมีอยู่หลายสำนวนด้วยกัน สันนิษฐานว่าลูกศิษย์ของหมื่นพรหมสมัทธศรีคัดลอกเอาไว้และแพร่กระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ส่วนฉบับที่นำมาศึกษาในบทความนี้เป็น เอกสารโบราณที่บันทึกด้วยอักษรไทยลงในสมุดข่อย ต้นฉบับนั้นเก็บรักษาโดยนางไสว ภาพยนตร์ ชาวอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และปริวรรตโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ภูมิจิต เรืองเดช (2542)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวรรณกรรมเรื่องศรีสวัสดิ์วัดใน 3 ด้าน คือ ความงดงามทางวรรณศิลป์ ความดีเด่นทางด้านกลวิธีการสอน และคุณค่าที่มีต่อสังคมสมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความงดงามทางวรรณศิลป์

วรรณกรรมเรื่อง “ศรีสวัสดิ์วัด” มีความงดงามทางวรรณศิลป์ ดังนี้

1. การใช้เสียงสัมผัสใน คำประพันธ์ทุกชนิดมีการบังคับเฉพาะสัมผัสสอเท่านั้น ส่วนสัมผัสในนั้นไม่ได้บังคับ แต่ผู้แต่งมักสร้างสรรคคำที่คล้องจองกันเข้าไปภายในวรรคเพื่อเพิ่มความไพเราะทางเสียง ซึ่งสัมผัสในอาจเป็นสัมผัสสระหรือสัมผัสพยัญชนะก็ได้ การใช้เสียงสัมผัสในทำให้การอ่านคล้องจองกันมากยิ่งขึ้น (ตรีศิลป์ บุญขจร 2547 : 41) เช่น

อย่าเป็นเอนเอนแซ่	จำไว้ให้แน่
เร่งพิจารณา	เกลื่อนกลบหลู่
อย่าทำพรั่งพรู	ปากว่าตาดู
	หูฟังตั้งใจ
จงจำคำสอน	อย่าฟังแต่กลอน
อย่าทำชุกชน	อย่าได้หลงไหล
ไม่เรียนอะไร	เล่ห์กลโหดร้าย
	เอาแต่ตนเอง

บทประพันธ์ข้างต้นนอกจากจะมีคำที่เป็นสัมผัสสอตามฉันทลักษณ์ของกาพย์สุรางคนางค์ 28 ฉบบล้วนทุกประการแล้ว ยังมีคำที่เป็นสัมผัสในทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะอยู่หลายคำ คำที่มีสัมผัสสระ เช่น “เอน-เอน” “กลบ-ลบ” “ว่า-ตา” “ฟัง-ตั้งใจ” “จำ-คำ” คำที่มีสัมผัสพยัญชนะ เช่น “เกลื่อน-กลบ” “ลบ-หลู่” “พรั่ง-พรุ” “จง-จำ” “หลง-ไหล” “ชุก-ชน”

บทประพันธ์ที่ยกมาข้างต้น แม้จะยกมาเพียง 2 บท แต่ปรากฏคำที่รับสัมผัสกันหลากหลาย คำสัมผัสในช่วยส่งเสริมในด้านของการอ่านให้ไพเราะมากยิ่งขึ้น ได้รรถรสทั้งในการอ่านและการฟัง นอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านจดจำคำสอนได้ง่ายยิ่งขึ้นอีกด้วย

2. การใช้โวหารต่าง ๆ เพื่อสื่อความหมายหรือให้เห็นภาพตามที่ผู้แต่งต้องการ ดังนี้

2.1 อุปมาโวหาร เป็นการยกตัวอย่างสิ่งที่คล้ายคลึงกันมาเปรียบเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความชัดเจนในด้านความหมาย ทำให้เกิดภาพและอารมณ์ความรู้สึก ในเรื่องศรีสวัสดิ์วัด ผู้แต่งเปรียบ

เทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจเรื่องที่ต้องการสอนได้ง่ายยิ่งขึ้น เช่น

วิชาเหมือนสินค้า	อันมีค่าอยู่เมืองไกล
ต้องยากลำบากไป	จึงจะได้สินค้ามา
จงตั้งเอากายเจ้า	เป็นสำเนาอันโสภาค
ความเพียรเป็นโยธา	แขนซ้ายขวาเป็นเสาใบ
นิ้วเป็นสายระยาง	สองเท้าต่างสมอใหญ่
ปากเป็นนายงานไป	อชฌมาศย์เป็นเสปียง
สติเป็นทางเสื่อ	ถือท้ายเรือไว้ให้เที่ยง
ถือไว้อย่าให้เอียง	ดัดแล่นเลี้ยงข้ามคกงา
ปัญญาเป็นกลองแก้ว	ส่องดูแถวแนวหินผา
เจ้าจงเอาหูตา	เป็นลำด้าฟังคลุม
ชี้เกียดเป็นปลาร้าย	มากล้ากลายให้เรื่องม
เอาใจเป็นปิ่นคม	ยิงระดมให้จมไป
จึงจะได้สินค้ามา	คือวิชาอันพิสมัย
จงหมั่นมั่นหมายใจ	อย่าได้คร้านการวิชา

บทประพันธ์ข้างต้นผู้แต่งเปรียบเทียบความรู้เหมือนกับสินค้าที่อยู่ต่างแดน ซึ่งมีความยากลำบากกว่าจะได้มา เปรียบร่างกายเป็นเรือสำเภา เปรียบความพยายามเป็นแรงในการขับเคลื่อนเรือสำเภา เปรียบแขนทั้งสองข้างเป็นเสาใบและนิ้วเป็นสายเชือกที่รั้งเสากระโดงเรือ เปรียบเท้าทั้งสองข้างเป็นสมอเรือ เปรียบปากเป็นนายคอยสั่งงานในการเสาะหา กิริยานิสัยใจคอเป็นเสปียง เปรียบสติเป็นทางเสื่อ เปรียบปัญญาเป็นกลองส่องทางไกล เปรียบหูและตาเป็นคนเรือ เปรียบความชี้เกียดเป็นปลาร้าย และอย่างสุดท้ายคือเปรียบใจเป็นปิ่นที่จะใช้ยิงปลาหรือความชี้เกียดให้หายไป

บทประพันธ์นี้เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับส่วนต่าง ๆ ของเรือได้อย่างคมคายและไพเราะ จนได้รับการตีพิมพ์ลงในหนังสือเรียนสำหรับเป็นบทอาขยานให้เด็กท่องจำถึง 3 เล่ม เล่มแรกในปี พุทธศักราช 2453 ในหนังสือแบบเรียนตรุณศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนอัสสัมชัญ บางรัก ที่เขียนขึ้นโดยภราดาฟร็องซัวส์ ตูเวเนต (Francois Touvenet) เล่มที่สอง คือ หนังสือบทอาขยานภาษาไทย ช่วงชั้นที่ 1 – ช่วงชั้นที่ 4 (กระทรวงศึกษาธิการ 2548ก) และเล่มที่สาม คือ หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานภาษาไทย ชุด ภาษาเพื่อชีวิต วรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2548ข)

2.2 บรรยายโวหาร เป็นโวหารที่อธิบายความต่าง ๆ อย่างละเอียด อ่านแล้วสามารถเข้าใจได้ชัดเจน บรรยายโวหารในเรื่องศรีสวัสดิ์ดีวัดจะไข่กล่าวถึงหลักปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ โดยบอกสิ่งที่ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ เช่น

พระครูครองผ้า	ครั้นรุ่งพระสุริยา
	ไปภิกขาจาร

เจ้าอยู่ข้างวัด
สำหรับรองงาน

ตักน้ำใส่ใส่
ชามซ้อนถ้วยจาน
เสื่อสำหรับปู

กับข้าวอัตคัด
พลาสติกปลาทุ
สังเกตคาดใจ

ต้องอาศัยไฟ
ให้เสร็จสรรพไว้
ไปคอยท่านบิณ-

จัดกระบายสาน
ถ่ายข้าวบาตรสาน
รักรจีนโอใหญ่
ผงไฟให้ดู
คิดอ่านล้างถู
เสร็จแล้วติดไฟ
เพื่อบิณทบาทขัด
จะได้อาศัย
ดูบึงแกงไว้
ท่านฉันทักกิน
ถึงบิณทบาทได้
อุ่นดีมีกลิ่น
แล้วลงไปดิน
ทบาทกลับมา

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นการบรรยายถึงสิ่งที่ศิษย์วัดควรกระทำขณะที่พระสงฆ์ออกไปบิณทบาท กล่าวคือ ศิษย์วัดควรจัดหากระบายเตรียมไว้เพื่อถ่ายข้าวจากบาตร เตรียมเสื่อ ถาดอาหาร ก่อไฟไว้เพื่ออุ่นอาหาร และเตรียมหาอาหารไว้ในกรณีที่อาหารจากการบิณทบาทนั้นไม่เพียงพอ

2.3 เทศนาโวหาร เป็นโวหารที่ผู้แต่งใช้เพื่อกล่าวสั่งสอน ชี้แจงด้วยเหตุผล และแฝงไปด้วยการชักจูงให้ผู้อ่านมีความเห็นคล้อยตามหรือปฏิบัติตาม เช่น

เจ้าเป็นชาติเชื้อชาย	ความละอายเจ้าจึงมี
ความรู้ชูศักดิ์ศรี	เป็นสตรีรูปเป็นทรัพย์
ชาติชายถึงรูปงาม	วิชาทรมาก็อับทรัพย์
เป็นคนตกลีกลีบ	ใครจะนับว่าตนดี

บทประพันธ์ข้างต้น ผู้แต่งต้องการชักจูงให้ผู้ชายเห็นความสำคัญของการมีความรู้ตั้งเนื้อความที่ว่าเกิดเป็นผู้ชายต้องมีความรู้จึงจะนับว่ามีเกียรติ เป็นคนที่ได้รับการยอมรับนับถือ ผิดกับผู้ชายที่ไม่มีความรู้ ถึงหน้าตาดีก็นับว่าเป็นคนที่ไม่ดี

วิชาอย่าสงสัย	เรียนไว้ได้จะเป็นผล
สำหรับแก้จัน	จะรอดตนด้วยวิชา
จะรู้ให้รู้แท้	อย่ารู้แต่งูปลาปลา
รู้แต่อย่าสงกา	ไปเบื้องหน้าจะเห็นคุณ

จากบทประพันธ์ข้างต้น ผู้แต่งต้องการชักจูงให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการศึกษาเช่นกัน ถ้าหากมีความรู้จะช่วยแก้ไขปัญหามากมายที่เกิดขึ้นได้ และถ้าหากเรียนให้รู้แจ้งรู้จริงก็จะเกิดประโยชน์ในภายภาคหน้า

2.4 สาธกโวหาร เป็นโวหารที่ยกนิทานหรืออุทาหรณ์ขึ้นมาประกอบการอธิบาย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจคำสอนได้ง่าย ชัดเจน สามารถจำคำสอนได้ดี อีกทั้งยังเกิดความเพลิดเพลิน เช่น

จะได้ความรู้เต็มภูมิ	เจ้าอย่าตื่นตูม
เหมือนหนึ่งกระต่ายไม่ตี	
เหมือนเรื่องกระต่ายนิทรา	มันนอนหลับตา
ฝันว่าแผ่นดินจมลง	
พอผลมะตูมสูงทรง	ตกต้องตาลคง
กระทบบกระทั่งใบตาล	
เสียงดังโกร่งกร่างกังวาน	ปมตรีภครองการ
ให้แจ้งประกายใจจง	
กระต่ายตื่นเต้นแผ่นดิน	วังร้องเสียงหลง
แผ่นดินจมลงวุ่นวาย	

บทประพันธ์ข้างต้น ผู้แต่งต้องการสอนในเรื่องของการคิดพิจารณาให้รอบคอบก่อนหลงเชื่อสิ่งใด จึงยกนิทานเรื่องกระต่ายตื่นตูมมาเป็นตัวอย่างประกอบคำสอน

ความคิดค้นในด้านกลวิธีการสอน

ตรีศิลป์ บุญขจร (2547 : 134) กล่าวว่า จุดประสงค์ของวรรณกรรมคำสอน คือ การสั่งสอนคตินิยมโดยใช้กลวิธีการสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม การสอนคตินิยมทางตรงมีลักษณะคล้ายการเทศนา เพียงแต่ใช้รูปแบบคำประพันธ์เข้าช่วย ทำให้นำมาสดุดอ่านได้ไพเราะ มีท่วงทำนองที่นาฟังมากกว่าการเทศนาแบบธรรมดา ส่วนการสอนคตินิยมทางอ้อมนั้น ใช้วิธีการยกนิทานหรือชาดกเพื่อใช้เรื่องราวที่มีพฤติกรรมของตัวละครเป็นอุทาหรณ์นำไปสู่แนวคิดอันเป็นคติเตือนใจ การยกนิทานหรือชาดกเข้ามายังมีประโยชน์ในเรื่องของความเพลิดเพลินในเนื้อเรื่อง วิธีการนี้อาจได้ผลต่อผู้ฟังมากกว่าเพราะสามารถดึงดูดความสนใจด้วยเนื้อเรื่อง พฤติกรรมตัวละคร และบทพรรณนาในขณะเดียวกันก็แทรกคตินิยมต่าง ๆ ไปด้วย

กลวิธีการสอนในเรื่องศรีสวัสดิ์ดั้นนั้นมีอยู่ 4 กลวิธี คือ สอนอย่างตรงไปตรงมา สอนโดยอ้างจารีตประเพณีแต่โบราณ สอนโดยแสดงผลตอบแทนของการกระทำ และกลวิธีสุดท้าย คือ การสอนโดยยกนิทานขึ้นมาเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นลักษณะการสอนที่มีความดีเด่นมากที่สุด ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. การสอนอย่างตรงไปตรงมา วิธีนี้ผู้แต่งจะบอกกล่าวตรง ๆ ว่าสิ่งใดที่ควรกระทำและสิ่งใดที่ไม่ควรกระทำ แนวการสอนจึงมีลักษณะที่กล่าวถึงข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามปฏิบัติ รวมทั้งคำสอนบางส่วนก็สอนโดยไม่แสดงเหตุผล แต่บางเรื่องก็แสดงผลลบลบคุณไว้ด้วยเช่นกัน แม้ว่าคำสอนในลักษณะนี้จะทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้ง่าย แต่สำหรับบางคนอาจไม่เห็นภาพที่ชัดเจนและถ้าเป็นรูปแบบที่ไม่แสดงผลด้วยแล้ว ผู้อ่านอาจจะไม่เกิดความเข้าใจและไม่มีเหตุผลที่จะปฏิบัติตาม และเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของผู้แต่ง คือ สามเณร ศิษย์วัด และบุคคลทั่วไป กลวิธีการสอนเช่นนี้อาจมีผลให้คนที่จะปฏิบัติตามน้อยกว่ากลวิธีการสอนในรูปแบบอื่น เช่น

ตัวอย่างคำสอนที่ไม่แสดงเหตุผล

ประการหนึ่งอย่าทำลามผลาม	โลนเล่นคะนองลาม
ล้อเลียนสงฆ์เถรเถรซี	
เห็นเจ้ากูขมว่ารูปดี	อย่าทำท่วงที
เข้าข่วนเข้าจี้เจ้ากู	
ฉวยผ้าอุดกระฉากลากู	หมิ่นประมาทพระผู้
เป็นเจ้าของให้ได้อบอาย	
ทำยักคิ้วหลิวตาทำทาย	โดดเด่นเล่นกาย
ออกโขนออกหนังกกลางขาน	
ทะเลิงไล่เพื่อนตนลาน	พระสงฆ์เถรจารย์
หนังสือแลทำไต่ไต่	
วิ่งผ่านปมได้เกรงใจ	กระเบียดเฉียดไป
บ่ท่อนจะอ่อนโอนอนกาย	

บทประพันธ์ข้างต้นเป็นคำสอนที่ไม่แสดงเหตุผล เพียงแต่เป็นการบอกสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติกับพระสงฆ์เท่านั้น

ตัวอย่างคำสอนที่แสดงเหตุผล

วิชาอย่าสงสัย	เรียนไว้ได้จะเป็นผล
สำหรับแก้อับจน	จะรอดตนด้วยวิชา
จะรู้ให้รู้แท้	อย่ารู้แต่งูงูปลาปลา
รู้แต่อย่าสงกา	ไปเบื้องหน้าจะเห็นคุณ

บทประพันธ์ข้างต้น ผู้แต่งบอกเหตุผลของการศึกษาไว้ ถ้าหากมีความรู้ก็จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ และหากมีความรู้ที่แจ่มแจ้งชัดเจนก็จะเกิดประโยชน์ในภายภาคหน้า

2. การสอนโดยอ้างจารีตประเพณีที่มีมาแต่โบราณ เป็นการสอนโดยอ้างว่าเรื่องที่สอนเป็นแนวปฏิบัติที่ยึดถือกันมาอย่างช้านาน ซึ่งเป็นลักษณะที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความเชื่อถือและต้องปฏิบัติตามจารีตของสังคม ทั้งนี้ถ้าได้ปฏิบัติตามคำสอนแล้วตนเองก็จะประสบแต่ความสำเร็จและความก้าวหน้าในชีวิต ซึ่งกลวิธีการสอนเช่นนี้เป็นสิ่งที่มีสาระและทำให้เกิดความน่าเชื่อถือจนนำไปสู่การประพฤติเพื่อให้เข้ากับจารีตนิยมของคนในสังคม เช่น

เจ้าจมานะเรียน	หมั่นขีดเขียนในสารา
เมื่อน้อยเรียนวิชา	ธรรมนิยมมาแต่โบราณ
เมื่อใหญ่ให้หาทรัพย์	ควรจะนับเป็นแก่นสาร
เร่งเรียนวิชาการ	จงทรมาณกายแลใจ

บทประพันธ์ข้างต้น มีการกล่าวว่า สิ่งที่ยึดถือถือกันมาแต่อดีต คือ เมื่อยังเด็กจะต้องเรียนหนังสือเพื่อให้ความรู้ เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพ

3. การสอนโดยแสดงผลตอบแทนการกระทำ คำสอนในลักษณะเช่นนี้ผู้แต่งจะชี้ให้เห็นถึงผลของการกระทำ ถ้าผู้ใดกระทำดีก็จะก่อให้เกิดความก้าวหน้า แต่ถ้าผู้ใดมีจิตใจไม่ดีก็กระทำชั่ว ผลการกระทำนั้นก็ย่อมสนอง ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจจะส่งผลให้เกิดในภพนี้หรือส่งผลในภพหน้า ซึ่งกลวิธีการสอนในรูปแบบนี้เป็นการเล่นน้ำจิตใจให้คนอยากที่จะกระทำดีเพื่อผลกรรมดีจะตกมาอยู่กับตน และนอกจากนี้ยังเป็นคำสอนที่ทำให้เกิดความกลัวในเรื่องของบุญบาปที่จะตามมาในชาติหน้า เช่น

ตัวอย่างที่ให้ผลในภพนี้

มุกหนึ่งชื่อนายเปลี้ย	เป็นคนเสียแข้งเข้าขา
ถัดอยู่กับสุธา	มีวิชาดีครวดดี
มือแมนเหมือนใจคิด	ติดไม่ผิดเลยสักที
ติดไปไม่อันมี	เป็นรูปหมีแมนโคควาย
เด็กเด็กชอบใจชม	ให้ขนมของทั้งหลาย
นายเปลี้ยได้เลี้ยงกาย	ด้วยลายมือติดให้ดู
ทราบถึงกษัตรา	ด้วยวิชาอันเฟื่องฟู
ตั้งเป็นราชครู	ด้วยความรู้อันจัดเจน

บทประพันธ์ข้างต้น เป็นคำสอนที่ต้องการให้เห็นว่าแม้ร่างกายพิการ แต่ถ้าหมั่นฝึกฝนให้มีความสามารถ มีความรู้ ก็สามารถประสบความสำเร็จได้

ตัวอย่างที่ให้ผลในภพหน้า

โทษขัดใจสงฆ์	โทษกินของสงฆ์
จะไปอเวจี	สงฆ์ผู้อาจารย์
แล้วไปทรมาน	อัคคีเผาผลาญ
	เป็นเปรตพุ่งโล
อาหารและเส้ม	ปากเท่ารูเข็ม
บาปกินของสงฆ์	ไม่เต็มพุงโต
เป็นเปรตเศษไซ	รูปทรงเนาโน
	ใครรู้เร่งจำ

บทประพันธ์ข้างต้น มีการบอกผลกรรมของการแอบกินอาหารของพระสงฆ์ และขัดใจพระสงฆ์ คือ เมื่อเสียชีวิตไปแล้วจะตกนรกหมกไหม้และกลายเป็นเปรต ซึ่งการบอกผลกรรมจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกรงกลัว ไม่กล้าทำในสิ่งเหล่านี้

4. การสอนโดยยกนิทานขึ้นมาเป็นตัวอย่าง เป็นกลวิธีการสอนที่มีความเด่นที่สุดในวรรณกรรมเรื่องศรีสวัสดิ์วัต กล่าวคือ รูปแบบการสอนในลักษณะนี้จะกล่าวถึงเรื่องที่ต้องการสอนก่อน แล้วจึงยกนิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่สอนเข้ามาประกอบ กลวิธีการสอนในลักษณะนี้

จะช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดจินตภาพและทำให้เกิดอุทาหรณ์สอนใจอันจะช่วยให้จดจำเรื่องราว คำสอนได้ดียิ่งขึ้น เป็นกลวิธีที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย เพราะเข้าใจคำสอนได้ง่าย และยังสร้างความ สนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านผู้ฟังอีกด้วย แนวทางการสอนในรูปแบบเช่นนี้เป็นการจูงใจและ โน้มนำวจิตใจให้ผู้ที่ได้อ่านหรือรับฟังคล้อยตามและก่อให้เกิดการปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี

ในเรื่องศรีสวัสดิ์ ผู้แต่งได้นำนิทานมาจากหลายแหล่งด้วยกัน เช่น นิทานเรื่องท้าวอุเทน มาจากตอนหนึ่งในชาดกชื่อทัฬหธัมมชาดก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 : 273-274) นิทานกระต่ายตื่นตูมมาจากชาดกเรื่องทัฬหธกชาดก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 : 174) นิทานเรื่องเจ้าชก เจ้าไหว เป็นนิทานที่นำมาจากตำนานเรื่องนนทฤษัปะกะณิ (ภูมิจิต เรื่องเลข 2542 : 315)

ผู้แต่งได้ยกนิทานขึ้นมาประกอบการสอนทั้งหมด 8 เรื่อง ซึ่งนิทานแต่ละเรื่องจะแสดง หลักคำสอนผ่านชีวิตตัวละคร ได้แก่

1. เรื่องนายขมังธู เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระยาจักราผู้ซึ่งเป็นกษัตริย์ ต้องการเรียนวิชาการ ยิงธนูกับพราหมณ์ พระยาจักรายังต้องนอบน้อมต่อพราหมณ์เพื่อแสดงความเคารพต่อครูผู้สอน นิทานเรื่องนี้ต้องการสอนในเรื่องของการเคารพครูบาอาจารย์ ถึงแม้พระยาจักราจะเป็นกษัตริย์ ยังต้องเคารพครูผู้สอนที่เป็นปฤชชนธรรมดา

2. นิทานเรื่องท้าวอุเทน เนื้อเรื่องกล่าวถึงท้าวอุเทนผู้ที่มีความสามารถในวิชามนตรา สามารถเรียกช้างให้มาหรือจะให้ช้างหนีไปก็ได้ เมื่อท้าวอุเทนพบพระโศดิตทราบเรื่องและต้องการ เรียนรู้วิชาจากท้าวอุเทน จึงยกกองทัพไปจับตัวท้าวอุเทน และออกอุบายว่าหากฆ่าท้าวอุเทนไป ก็เสียดยมนตราความรู้ ถ้าหากท้าวอุเทนยอมสอนวิชาให้ก็จะปล่อยตัวไป ท้าวอุเทนตอบตกลง แต่มีข้อแม้ว่าท้าวอุเทนจะโศดิตจะต้องไหว้ท้าวอุเทนผู้เป็นครูผู้สอนก่อนถึงจะสอนวิชาให้ นิทาน เรื่องนี้ต้องการสอนในเรื่องของการเคารพครูบาอาจารย์เช่นเดียวกันกับเรื่องนายขมังธู ถ้าหาก ไม่นอบน้อมก็ไม่มีทางที่จะได้วิชาความรู้

3. นิทานเรื่องนายมะลิ เนื้อเรื่องกล่าวถึงนายมะลิที่เป็นคนตาบอดแต่มีวิชาความรู้ เป็นอย่างมาก จึงมีคนมาเรียนวิชากับนายมะลิมากมาย ไม่เว้นแม้แต่กษัตริย์ นิทานเรื่องนี้ต้องการ สอนให้เห็นถึงความสำคัญของความรู้ ถ้าหากมีความรู้ก็จะมีคนมากมายมานับถือฝากตัวเป็นศิษย์

4. นิทานเรื่องนายเปลี้ย เนื้อเรื่องกล่าวถึงนายเปลี้ยซึ่งเป็นคนพิการ เดินไม่ได้ต้องอาศัยอยู่กับ พื้นเพื่อเคลื่อนที่ แต่มีวิชาความรู้เชี่ยวชาญในการติดก้อนกรวดได้แม่นยำจนเป็นที่เลื่องลือ สามารถ หาเลี้ยงชีพได้ด้วยการแสดงฝีมือในการติดกรวดให้เป็นรูปต่าง ๆ เช่น หมี่ เม่น โค ควาย เมื่อทราบ ถึงกษัตริย์ ทรงชื่นชมในฝีมือเป็นเลิศในการติดก้อนกรวดจึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นราชครู นิทาน เรื่องนี้ต้องการสอนให้เห็นถึงความสำคัญของความรู้เช่นเดียวกับนิทานเรื่องนายมะลิ

5. นิทานเรื่องกษัตริย์ พระนักรัษณ์ และลิง เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระนักรัษณ์เลี้ยงลิงที่มีนิสัย ขี้เล่นไว้ตัวหนึ่ง ลิงตัวนี้ชอบเล่นโลดโผน อดดึงผู้อื่น แม้กระทั่งจับหน้าอกของผู้หญิง แม้พระนักรัษณ์ จะทำโทษจนเจียนตายก็ยังไม่ซัดหลาย วันหนึ่งกษัตริย์มาที่กุฎิของพระนักรัษณ์ ลิงก็ได้เข้ามา เล่นโลดโผนเช่นเดิม พระนักรัษณ์โกรธมากจึงทำโทษลิงต่อหน้ากษัตริย์ เมื่อกษัตริย์เห็นดังนั้น จึงต่อว่าพระนักรัษณ์ว่าไม่มีขันติ ที่ลิงเป็นแบบนี้เพราะเป็นนิสัยธรรมชาติของลิง ไม่ควรจะทำโทษลิง

เพราะจะเป็นการสร้างกรรม พระนักรธรรมจึงย้อนกษัตริย์ไปว่า ถ้าเช่นนั้นท่านต้องยกเลิกการทำโทษ ผู้กระทำความผิดด้วยเช่นเดียวกัน กษัตริย์ยอมตกลง เมื่อกษัตริย์กลับเมืองไปแล้ว ลิงก็อาละวาดหนักยิ่งกว่าเดิม แต่พระนักรธรรมก็มีขันติ ในเมืองของกษัตริย์ก็เกิดอาชญากรรมมากมาย เนื่องจากกษัตริย์ถือขันติ ไม่ยอมลงโทษผู้กระทำความผิด จนคนร้ายได้เข้าไปในวังและลวนลามนางใน กษัตริย์ทนไม่ไหวจึงไปหาพระนักรธรรม และขอคืนคำ กลับมาใช้อาญาลงโทษเหมือนเดิม เมื่อกษัตริย์กลับไปใช้อาญาลงโทษเหมือนเดิมบ้านเมืองก็สงบสุขดังเก่า นิทานเรื่องนี้ต้องการสอนในเรื่องของเคร่งครัดในกฎระเบียบ หากกระทำความผิดกฎจะต้องถูกลงโทษ จึงจะสามารถปกครองผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาได้

6. นิทานเรื่องกระต่ายตื่นตูม เนื้อเรื่องกล่าวถึงกระต่ายตัวหนึ่งที่อาศัยอยู่ในดงตาลและมีต้นมะตูมปะปนอยู่ กระต่ายตัวนั้นนอนหลับอยู่ใต้ต้นมะตูมและฝันไปเองว่าแผ่นดินถล่ม ทันใดนั้นก็มีผลมดุมตกลงมาและกระทบกับใบตาลแห่งก่อให้เกิดเสียงดังสนั่น กระต่ายก็ตกใจตื่นและวิ่งหนีไปบอกสัตว์อื่น ๆ เมื่อสัตว์ตัวอื่นได้ฟังดังนั้นก็กลัวความตายวิ่งหนีไปขอความช่วยเหลือจากฤๅษี จากการวิเคราะห์ของฤๅษีเห็นว่ากระต่ายมีความผิดที่ไม่ไตร่ตรองให้ดีกว่าก่อน นิทานเรื่องนี้ต้องการสอนในเรื่องของการมีวิจารณญาณ คิดหาเหตุผลก่อนที่จะเชื่อ

7. นิทานเรื่องเจ้าชกเจ้าไหว เนื้อเรื่องกล่าวถึงเด็กเลี้ยงวัวสองคน คนแรกเป็นเด็กนิสัยดี แต่คนที่สองนิสัยไม่ดี หน้าไหว้หลังหลอก เมื่ออยู่ในทุ่งนา ทั้งสองคนได้นำดินเหนียวมาปั้นเป็นรูปเจ้านายของตนเอง เด็กเลี้ยงวัวที่นิสัยไม่ดีได้ทุบตีรูปปั้นที่เป็นรูปเจ้านายของตนเอง พอตกเย็นทั้งสองก็นำวัวกลับเข้าบ้าน เมื่อเจ้านายเห็นรูปปั้นที่เด็กเลี้ยงวัวนิสัยไม่ดีทุบตีจนแตกก็โกรธ โสดีและด่าเด็กคนที่สอง ส่วนเด็กคนแรกเจ้าของบ้านก็เชื่อเชิญให้มานั่งกินข้าวและกินน้ำในบ้าน นิทานเรื่องนี้ต้องการสอนในเรื่องของการประพฤติตนว่าควรทำดีทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น

8. นิทานเรื่องโจรทั้งสี่คน เนื้อเรื่องกล่าวถึงโจรสี่คนที่ชอบปล้นผู้อื่น วันหนึ่งได้เข้าปล้นบ้านตายาย แต่พบว่าไม่มีสมบัติอะไรเลยนอกจากหม้อข้าว จึงแค้นใจและไปนำงูมาใส่ในหม้อข้าวหมายจะให้งูกัดตาและยาย เมื่อสองตายายตื่นมาเปิดหม้อข้าว งูก็กัดกลายเป็นทอง เมื่อโจรเห็นดังนั้นก็กลับบ้านเห็นเมียนอนหลับอยู่เหมือนสองตายาย จึงนำงูไปใส่ในหม้อข้าวของตนบ้าง เมื่อเมียของโจรตื่นขึ้นมาและไปเปิดฝาหม้อข้าวก็โดนงูกัดตาย นิทานเรื่องนี้ต้องการสอนไม่ให้คิดฉ้อฉลริษยาใคร

เนื้อหาในนิทานทั้ง 8 เรื่องนั้นช่วยเสริมกับเนื้อหาโดยรวมของเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี โดยนิทานแต่ละเรื่องจะรองรับคำสอนต่าง ๆ ของเนื้อหาหลัก เช่น เรื่อง “ลิง พระนักรธรรม และกษัตริย์” ที่แสดงให้เห็นว่า การใช้กฎระเบียบในการอบรมสั่งสอนที่เคร่งครัดสามารถปกครองผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาได้ ผู้แต่งได้ใช้นิทานนี้มากกล่าวอ้างว่า การลงโทษนั้นเป็นธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณแล้ว เมื่อสามเณรศิษย์วัดทำผิดและโดนลงโทษก็อย่าถือโทษโกรธผู้ที่ลงโทษ เนื่องจากกระทำไปด้วยเจตนาที่ดี

คุณค่าที่มีต่อสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งวรรณกรรมเปรียบเสมือนกระจกที่คอยสะท้อนสังคมในยุคสมัยต่าง ๆ (ตรีศิลป์ บุญจรรย์ 2523 : 6) แม้ว่าวรรณกรรมบางเรื่องจะมีเนื้อหาความคิดและทัศนคติที่ไม่ทันสมัย แต่ทว่าวรรณกรรมเรื่องนั้นก็ยังคงได้รับความนิยมอยู่เสมอ สำหรับวรรณกรรม

เรื่องศรีสวัสดิ์วัดที่เน้นคำสอนเกี่ยวกับสามเณร ศิษย์วัด และบุคคลทั่วไป แม้ในปัจจุบันการเรียนการสอนจะย้ายมาสู่ระบบโรงเรียนแล้ว แต่เนื้อหาคำสอนก็ยังคงเหมาะสมสำหรับผู้คนในทุกยุคทุกสมัย นอกจากคำสอนแล้ว ค่านิยม วัฒนธรรม และประเพณีที่ปรากฏอยู่ในเรื่องก็ยังคงจรรโลงให้คนรุ่นหลังได้เข้าใจถึงวิถีการดำเนินชีวิตตามแบบจารีตของสังคมไทยที่มีพุทธศาสนาเป็นรากฐานมาแต่โบราณ

สำหรับคุณค่าที่ปรากฏในเรื่องศรีสวัสดิ์วัด มี 2 เรื่อง คือ ค่านิยมต่อการศึกษา และคุณค่าในด้านของคำสอน ที่นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อสามเณรและศิษย์วัดแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปอีกด้วย

1. ค่านิยมต่อการศึกษา ในเรื่องศรีสวัสดิ์วัดได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมในเรื่องของการเรียนวิชาความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในด้านพุทธศาสนาที่ผู้แต่งได้ให้ความสำคัญและได้นำเสนอความคิดที่ว่า “ความรู้อื่นใดบนโลกนี้ก็ไม่มีคุณค่ามากเท่าการเรียนรู้ในเรื่องของพระพุทธศาสนา” เพราะเป็นคำสอนที่ยั่งยืนถาวร ให้ความรู้ในด้านของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม ก่อให้เกิดความดีงามขึ้นภายในจิตใจอันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อผู้อื่น ผู้แต่งได้ให้ความเห็นว่าการรำเรียนความรู้ต่าง ๆ แม้จะได้มาซึ่งเงินทองและชื่อเสียงเกียรติยศ แต่ถ้าหากไม่มีคุณธรรมในจิตใจ ก็จะเป็นแค่ความเห็นแก่ตนเองและกลับกลายเป็นสิ่งที่ส่งผลร้ายต่อผู้อื่น

ความรู้ต่าง ๆ ทางโลกเมื่อตายไปก็นำไปใช้ประโยชน์อันใดไม่ได้ แต่พระธรรมเท่านั้นที่จะส่งให้เรารเกิดความสุขทั้งในชาตินี้และส่งผลถึงบุญกรรมที่ดีในชาติหน้า ดังคำประพันธ์ตอนหนึ่งที่ผู้แต่งได้กล่าวไว้ว่า

ไม่เหมือนหนึ่งอยู่วัด	ปฏิบัติสงฆ์คุณ
อยู่โรงศาลลูกขุน	นั่นมีคุณแต่เลี้ยงตน
ไม่เห็นภัยข้างหน้า	เมื่อลับตาตายวายชนม์
มิได้เป็นภักซ์ผล	สิ้นบุญตนก็สูญกัน

การเรียนความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนานั้น ยังสะท้อนให้เห็นค่านิยมอย่างหนึ่งในอดีต คือ วัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา พระสงฆ์จะเป็นผู้ให้วิชาความรู้ รวมถึงการอบรมจรรยา มารยาทต่าง ๆ ดังนั้น ชาวบ้านที่อยากให้บุตรหลานได้เล่าเรียนก็จะนำไปฝากให้อยู่ที่วัด เป็นลูกศิษย์วัดคอยปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์ และเมื่อมีอายุพอสมควรก็จะบรรพชาเป็นสามเณรและเรียนธรรมขั้นสูงขึ้นไป ครั้นพออายุครบก็จะอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ ทำให้เด็กชายส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ มีความรู้ทางศีลธรรม จริยธรรม และหลักธรรมในทางพุทธศาสนา ถือเป็นเกียรติของตนและครอบครัว และยังเป็นที่ยอมรับยกย่องของสังคม วัดยังเป็นที่ยอมรับคนให้ดำเนินชีวิตอย่างดีงามอยู่ในกรอบประเพณีที่สังคมได้กำหนดไว้ และเป็นที่ยอมรับยอมรับเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้รู้จักประพฤติดี ดังนั้น วัดจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ผู้คนยกย่องและเป็นแหล่งรวมจารีตประเพณีในสังคมไทยสมัยก่อน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

หนังสือภาษาไทย	เรียนกันง่ายตั้งใจปอง
แจ็กแขกแปลกทำนอง	เรียนรู้ต้องจำจวนครุ
ต้องคิดเงินเดือนให้	เงินเปิดไถ่ไขขามู
นี่เข้ามาเรียนรู้	กับพระครูทรงสังวรม์

ไม่ได้เสียเงินจ้าง
นางศิษย์นั้นมารตร
ศรัทธามีศัพทไทย
พอคุ่มทุนพระชี

.....
บิดามารดาเจ้า
หวังจะให้เจ้าเฟื่องฟู

ท่านบร้งสู้สั่งสอน
ทุนรอนนั้นพันลุ่มมี
ฝากลูกไว้ส่งกับปีย์
บ้างตระหนี่มิใคร่มา

จึงได้เอามาฝากครู
ให้เรียนรู้โนพระชี

2. คุณค่าในด้านของคำสอน เรื่องศรีสวัสดิ์วัดได้เน้นการสอนที่เจาะจงกับกลุ่มสามเณร และศิษย์วัด โดยกล่าวถึงธรรมเนียมและข้อควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ การดำเนินชีวิตของสามเณร ที่ต้องจัดเตรียมปรนนิบัติพระสงฆ์ให้อยู่ในข้อที่ถูกที่ควร และสอนให้รู้จักประพฤติดนให้อยู่ใน หลักของศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อดำเนินชีวิตให้อยู่ในทางที่ดีอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ คำสอนที่เหมาะสมสำหรับสามเณรและศิษย์วัดแล้ว ยังกล่าวถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของคุณคัลทั่วไป ในแบบวิถีชาวพุทธอีกด้วย

ลักษณะคำสอนในเรื่องแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ คำสอนที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตซึ่งเป็น คำสอนที่กล่าวถึงแนวทางทั่วไปที่ควรประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในทางที่ดี และคำสอนที่กล่าวถึงการ ประพฤติปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์

2.1 หลักคำสอนที่สามเณรควรปฏิบัติ มีดังต่อไปนี้

2.1.1 เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

จะต้องมีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ตั้งใจจดจำคำสอนที่เล่าเรียนมา อย่าพูดจาโกหก อย่าใช้เล่ห์กลเพื่อหนีการเรียน อย่ามัวแต่เที่ยวเล่น เมื่อเล่าเรียนแล้วต้องเรียนรู้ ถึงแก่นแท้ มีความรู้แล้วต้องรู้จักใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ อย่าอิจฉาศิษย์อื่นที่ได้ดีกว่าตน อย่า เอาจเปรียบผู้อื่น อย่าตัดสินผู้อื่นจากภายนอก

2.1.2 วิธีปฏิบัติซึ่งสามเณรควรกระทำต่อพระสงฆ์

ดูแลปรนนิบัติพระสงฆ์เวลาท่านออกบิณฑบาตและเวลาท่านออกไปเทศน์นอกวัด เคารพให้เกียรติและเชื่อฟังพระสงฆ์ซึ่งเป็นครูอาจารย์ ไม่ว่าร้ายพระสงฆ์

2.2 หลักคำสอนที่ศิษย์วัดและบุคคลทั่วไปควรปฏิบัติ มีดังต่อไปนี้

2.2.1 เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

มีความขยันหมั่นเพียร พุดจาให้ไพเราะ ไม่หยาบคาย พุดจาให้ถูกกาลเทศะ อย่า พุดคำว่า เสียดสี กระทบกระแทกผู้อื่น

2.2.2 หลักปฏิบัติต่อพระสงฆ์และสามเณร

อย่าเอาเรื่องกามารมณ์มาพูดให้พระสงฆ์และเณรเกิดกิเลส อย่าพุดจาล้อเลียน/ หมิ่นประมาทพระสงฆ์และสามเณร ส้ารรมกิริยามารยาทเมื่อเจอพระสงฆ์ อย่าว่าร้ายพระสงฆ์

บทส่งท้าย

วรรณกรรมเรื่อง “ศรีสวัสดิ์วัด” เป็นวรรณกรรมคำสอนที่มีคุณค่ามากเล่มหนึ่ง เนื่องจากเป็นหนังสือสำหรับสอนจริยปฏิบัติโดยตรงสำหรับสามเณร ศิษย์วัด และประชาชนทั่วไป เนื้อหา นั้นประกอบไปด้วยคำสอนที่เน้นในเรื่องการศึกษาเล่าเรียน การอบรมด้านความประพฤติและวิถีปฏิบัติ อบรมจรรยา มารยาทและการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง ดีงาม เพื่อให้เป็นคนดีของสังคมและปฏิบัติตนอยู่ในทำนองคลองธรรม

ความงดงามของบทประพันธ์ที่เห็นได้อย่างเด่นชัด คือ ผู้แต่งเลือกใช้ถ้อยคำที่ไพเราะและเข้าใจง่าย มีสัมผัสสอดคล้องตามแบบฉันทลักษณ์ของกาพย์ และยังเลือกใช้คำสัมผัสในที่มีเสียงสระและเสียงพยัญชนะคล้องจองในวรรคเดียวกันอีกด้วย การเพิ่มเสียงสัมผัสในดังกล่าวเป็นความไพเราะทางด้านเสียง ซึ่งมีส่วนในการปรุงแต่งให้วรรณกรรมมีคุณค่าทางวรรณศิลป์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการใช้อุปมาโวหารที่คมคายและลึกซึ้ง

ผู้แต่งยังมีกลวิธีการสอนที่โดดเด่นอีกเช่นกัน นั่นคือ การสอนแบบยกนิทานขึ้นมาเป็นตัวอย่าง ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ไม่น่าเบื่อ และเห็นภาพได้มากยิ่งขึ้นอย่างชัดเจนอีกด้วย

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการเรียนการสอนจะไม่ได้อยู่ที่วัดเป็นหลักดังเช่นในอดีต แต่คำสอนต่าง ๆ ยังคงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบัน เนื่องจากคำสอนส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี มีศีลธรรม เป็นคนที่ใฝ่หาความรู้ สังคมไทย เป็นสังคมพระพุทธศาสนา ย่อมที่จะยังคงมีพระสงฆ์และสามเณรอยู่เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ อยู่ต่อไป คำสอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติของเณรและศิษย์วัดที่ควรกระทำนั้น ก็ยังสามารถนำมา ใช้ได้ ดังนั้น วรรณกรรมเรื่องศรีสวัสดิ์วัดจึงเป็นวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่สามารถนำมาเรียนรู้และ เผยแพร่ให้กับบุคคลทั่วไปเพื่อที่จะได้เกิดประโยชน์ทั้งความรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น หลักคำสอน รวมถึงภาพสะท้อนสังคมต่าง ๆ ในอดีต

รายการอ้างอิง

- จตุรรัตน์ รัตนากร. (2535). *โลกทัศน์ของชาวอีสานจากวรรณกรรมคำสอน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ชานนท์ ไชยทองดี. (2552). ภูมิปัญญาจากวรรณกรรมคำสอนเรื่องคติโลกธรรม. *วารสารช่อพะยอม*. 20, 51-56
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2523). *นวนิยายกับสังคมไทย พ.ศ. 2475 – 2500*. กรุงเทพฯ: บางกอกการพิมพ์.
- _____. (2547). *วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาในเชิงวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ทนุวิจัยรัชดาภิเษกสมโภช.
- ประคอง กระแสชัย. (2534). *การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนล้านนาไทย เรื่อง ธรรมดาสอนโลก* (รายงานการวิจัย). ลำปาง: สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ปัญญาลักษณ์ แก้วแฝก. (2550). *การเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอน เรื่อง สุภาชิตร้อยแปดสำนวนภาคใต้และย่ำสอนหลานสำนวนภาคอีสาน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภูมิจิต เรื่องเดช. (2542). *วรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์: วรรณกรรมลายลักษณ์ เรื่อง ปาจิต – อรพิม อินปัดดา – ภูมุลวงค์ ศรีสวัสดิ์วัด ประถม กอ ขอ พระปรมัตถ์ ตำราพระยาศรีว่าด้วยโรคผี*. บุรีรัมย์: สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: พระสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปัลลณาสก์ เล่มที่ 27*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2548ก). *บทอาขยานภาษาไทยช่วงชั้นที่ 1 – ช่วงชั้นที่ 4*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

_____. (2548ข). *หนังสือสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ชุด ภาษาเพื่อชีวิต วรรณคดีลำนำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

ศิริพร คชดุง. (2544). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมคำสอน เรื่อง กาพย์สูงสอนหลานสำนวนได้กับกาพย์ปู่สอนหลานสำนวนภาคอีสาน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง

โสภา คชรัตน์. (2550). *นรางุโรวาท: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอน*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุภาพร คงศิริรัตน์. (2556). วิชาเหมือนสินค้า: วรรณกรรมของนายมีที่ไม่เป็นที่รู้จัก. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 10(1), 23-38.